

Excursie naar de Bollenstreek

Op zaterdag 6 juni organiseren *De Orgelvriend* en *Orgelnieuws* de inmiddels vertrouwde gezamenlijke voorjaarsexcursie. Vorig jaar werd gekozen voor het midden van het land, nu is gekozen voor de Bollenstreek. In Hillegom worden twee recent door Adema's Kerkorgelbouw opgeleverde orgels bezocht. Daarbij wordt tevens een boeiend Engels huisorgel gepresenteerd. Later in de middag volgt de Sint-Agathakerk in Lisse, waar Jaco van Leeuwen het slotconcert verzorgt op het prachtige Adema-orgel.

Tekst en fotografie: Wim van der Ros

Orgelnieuws en De Orgelvriend hebben altijd nauw contact met elkaar en werken ook graag samen. In dat kader wordt jaarlijks een gezamenlijke 'voorjaarsexcursie' georganiseerd. In samenspraak werd besloten dit jaar te kiezen voor de Bollenstreek. Adema's Kerkorgelbouw leverde enkele jaren terug in de Maartenskerk in Hillegom een gereconstrueerd Standaard-orgel op. Jan van der Male schreef daar eerder over in *De Orgelvriend* van april 2024. In deze kerk starten we 's ochtends de excursie. Joost van Beek en Wilfred Folmer zullen het klankenpalet van dit orgel laten horen. Dit voorjaar leverde Adema in de Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk in Hillegom een orgel op waarbij veel ingrediënten werden gebruikt van het Valcx & Van Kouteren-orgel uit 1953 uit de kerk van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand in Rotterdam-Overschie. Er ontstond een boeiend en prachtig romantisch orgel. Deze kerk bezoeken we het begin van de middag. Voordat we het hoofdorgel kunnen horen zal Joost van Beek ons het bijzondere Engelse koororgel 'ten toon spreiden'. Daarna zullen Wilfred Folmer en Joost van Beek de toehoorders trakteren op het klinkend kleurenpalet van het hoofdorgel. We sluiten de excursie af in de Sint-Agathakerk in Lisse, zes kilometer van Hillegom, met een concert door Jaco van Leeuwen,

titularis van de Oude Jeroenskerk in Noordwijk. Hij bespeelt het Adema-orgel uit 1914 dat in 2009-2011 prachtig is gerestaureerd.

Voorafgaand aan alle bespelingen zal Ronald van Baekel, directeur van Adema's Kerkorgelbouw, de orgels toelichten. Bijgaand treft u korte beschrijvingen met de dispositie van de te bezoeken orgels.

Tijdschema

Vanaf 10.30 u	Hillegom, Maartenskerk	welkom / inchecken
11.00 u	Toelichting op het orgel Klankpresentatie en bespeling	Ronald van Baekel Joost van Beek en Wilfred Folmer
12.00 u	Gelegenheid te lunchen	
13.30 u	Hillegom, Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk	
	Toelichting op het Engelse orgel Bespeling	Ronald van Baekel Joost van Beek
	Toelichting op het hoofdorgel Klankpresentatie en bespeling	Ronald van Baekel Wilfred Folmer en Joost van Beek
15.30 u	Lisse Sint-Agathakerk	
	Toelichting op het orgel Klankdemonstratie en slotconcert	Ronald van Baekel Jaco van Leeuwen
16.30 u	'Nazit' met een drankje	

Aanmelden

Deelnemers worden verzocht zich aan te melden via orgelvriendexcursie@gmail.com. Bij het inchecken in de Maartenskerk ontvangen de deelnemers een uitgebreid excursieboekje. De bijdrage per deelnemer van 15 euro kan contant of per QR-code worden voldaan.

Hillegom, Maartenskerk

De eeuwenoude Maartenskerk werd een kleine eeuw geleden verbouwd omdat de kerk te klein geworden was. Het priesterkoor uit de zestiende eeuw en de toren met onderbouw uit de dertiende eeuw bleven behouden, maar een nieuw breed middenschip en transept gaven de kerk de huidige vormgeving.

In 1793 schonk ambachtsheer Jan Six een eenklaviers orgel dat gebouwd werd door Johannes Strümpfler. Nog voordat de kerk een eeuw geleden verbouwd werd, werd in 1921 een nieuw orgel in gebruik genomen gebouwd door A. Standaart. Een tweeklaviers instrument met 18 stemmen en zoals toen gebruikelijk rein-pneumatisch met een tweede klavier in zwelkast. Na de verbouw van de kerk werd het orgel in 1930 door Willem van Leeuwen met een nieuw front geplaatst op een galerij tegen

de torenwand. In 1966 werd een door P.C. Bik feitelijk herbouwd instrument, met daarin veel onderdelen van het Standaart-orgel, in gebruik genomen. Zo'n tien jaar geleden had het orgel al veel mankementen. De firma Adema werd gevraagd een plan tot reconstructie van het Standaart-orgel te maken. Daarbij werden ook diverse onderdelen van andere orgels gebruikt. De kassen van het Adema-orgel (1930) uit de Sint-Urbanuskerk te Amstelveen, ontworpen door Jos Cuypers, werden – weliswaar 'gewisseld' en met een nieuwe middentoren – gebruikt, net als de balgen van het Adema-orgel (1876) uit de Sint-Laurentiuskerk te Weesp, het speeltafelmeubel van het Pels-orgel (1929) uit de Sint-Martinuskerk te Makkum en het pedaalklavier van het door de Verenigde Kerkorgelfabrieken gebouwde orgel (1923) voor de Kathedrale Kerk van Sint Lauren-

tius en Sint Elisabeth te Rotterdam. Achter het vernieuwde 'Amstelveense' front werd het Standaart-orgel met de originele onderdelen gereconstrueerd. Waar in Amstelveen een Violon 8 vt in het front stond, is de pedaaldispositie met dit register uitgebreid. Voor een drietal registers waarvan het pijpwerk inmiddels was verdwenen, is pijpwerk gebruikt uit het Vermeulen-orgel (1907) uit de Sint-Willibrorduskerk te Wassenaar. Tevens is een Fluit Harmoniek 8 vt toegevoegd aan de dispositie. De speeltafel is op de begane grond geplaatst. Onder aan het front zijn zowel het wapen van de gemeente Hillegom als het wapen van de familie Six geplaatst.

Zie voor een uitgebreide beschrijving het artikel van Jan van der Male in *De Orgelvriend* april 2024.

Hillegom, Maartenskerk

Bouwer: A. Standaart, 1921

Reconstructie: Adema's Kerkorgelbouw, 2023

Hoofdwerk (C-g³)

Bourdon	16 vt
Prestant	8 vt
Roerfluit	8 vt
Viola d'Amore	8 vt
Fluit Harmoniek	8 vt
Octaaf	4 vt
Fluit Dolce	4 vt
Octaaf	2 vt
Mixtuur	2-4 st
Trompet	8 vt

Zwelwerk

Holpijp	8 vt
Viola di Gamba	8 vt
Voix Céleste	8 vt
Concertfluit	4 vt
Woudfluit	2 vt
Basson-Hobo	8 vt
Tremulant	

Pedaal (C-f¹)

Subbas	16 vt
Openbas	8 vt
Violoncello	8 vt

Koppelingen

HW-ZW, P-HW, P-ZW
Sub- en superkoppel HW-ZW
Superkoppel Pedaal

4 vaste combinaties
1 vrije combinatie

Toonhoogte: 440 Hz
Stemming: evenredig
zwevend

Winddruk: 110 mm Wk (HW
en P) / 85 mm Wk (ZW)

Hillegom, Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk

In 2009 werd de Sint-Jozefkerk aan de eredienst onttrokken. Na de fusie van de parochies in 2010 kreeg de vroegere Sint-Martinuskerk de naam van de andere kerk toegevoegd.

Het koororgel

In 1877 bouwde de firma Bevington & Sons een orgel voor een kleine kerk in Engeland. Na diverse omzwervingen kwam het via Taco Boersma, importeur van Engelse orgels in Nederland, terecht bij organist en conservatoriumdocent Rienk Jiskoot in Deil. In 1982 plaatste de firma S. de Wit het instrument als koororgel in de Sint-Martinuskerk in Hillegom. In 1990 werd het gerestaureerd door de firma Slooff, waarbij de originele zwelkast met horizontale lamellen werd gereconstrueerd.

Het is opmerkelijk dat de Bourdon 16 vt van het Swell Organ slechts 13 tonen telt (C-c). De Stopped Diapason 8 vt van het Great Organ functioneert als afzonderlijk groot octaaf van de Claribel Flute 8 vt op hetzelfde klavier. Zo heeft het aangehangen Pedal Organ in zekere zin tóch eigen registers.

Het hoofdorgel

Nadat in 2010 en 2011 orgeladviseur Cees van der Poel namens de KKOR een rapport uitbracht over het Maarschalkerweerd-orgel (1901) van de Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk in Hillegom, leek het beter het instrument te vervangen door een ander orgel.

In 2020 ontstond de basis van een plan voor het plaatsen van het Valckx & Van Kouteren-orgel (1953) uit de kerk van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand in Rotterdam-Overschie. Uiteindelijk leidde dit tot een concreet plan voor plaatsing van dit orgel in twee nieuw te maken separate orgelkassen op de koorzolder van de Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk. Halverwege 2023 kreeg Adema Kerkorgelbouw de opdracht dit plan uit te voeren. De twee nieuw gemaakte orgelkassen in neogoti-

Hillegom, Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk

Koororgel

Bouwer: Bevington & Sons voor een kerk in Engeland

Plaatsing in Deil: T. Boersma

Overplaatsing naar Hillegom: S. de Wit, 1982

Retauratie: Slooff Orgelbouw, 1990

Great Organ (C-g³)

Open Diapason	8 vt
Claribel Flute (vanaf c)	8 vt
Stopped Diapason (C-B)	8 vt
Principal	4 vt
Fifteenth (vanaf c)	2 vt

Swell Organ

Bourdon (C-c)	16 vt
Stopped Diapason	8 vt
Dulciana (vanaf c)	8 vt
Harmonic Flute	4 vt

Pedal Organ (C-c¹)

Geen eigen registers

Koppelingen

Swell-Great
Great-Pedal
Swell-Pedal
3 combinatietreden

Stemming: evenredig zwevend

Toonhoogte: 440 Hz

Winddruk: 75 mm Wk

sche stijl, links en rechts geplaatst op de galerij, laten een deel van het in de achterwand gelegen raam vrij. De klank van het orgel moest ten opzichte van de Rotterdamse situatie vergroot worden vanwege de relatief ongunstige akoestiek in de Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk. Dankzij de aanpassing van de winddruk en het pijpwerk is dit goed geslaagd.

In het front gebruikte Adema op zeer passende wijze twee gotische spitsen met hogels en vullingen. In de linkerkas (gezien vanuit de kerk) bevindt zich Manuaal I en een deel van het Pedaal met bijbehorende eigen windvoorziening. In de rechterkas vinden we Manuaal II en de rest van het Pedaal, ook met een zelfstandige windvoorziening. De speeltafel kreeg een nieuw digitaal binnenwerk, terwijl er andere klavieren (manualen én pedaal) geplaatst werden. De oude balgen werden hergebruikt. In de linker orgelkas is een extra balg bijgeplaatst om de daar nieuw geplaatste Bazuin 16 vt van wind te voorzien. Voor het pijpwerk van de pedaaltonwerken maakte Adema nieuwe zelfstandige windladen.

De al genoemde Bazuin 16 vt is twee octaven uitgebouwd, zodat hieruit ook een Trompet 8 vt en Klaroen 4 vt op het pedaal konden klinken. De Scherp van Manuaal II is vervangen door een door de orgelmaker geschonken Basson-Hobo 8 vt. Voor een orgelklank met meer draagkracht kregen beide manualen een Fluit Harmoniek. Bij enkele registers werd door opschuiven en bijplaatsen van nieuw pijpwerk een juiste klankverhouding gecreëerd. Ook werd op Manuaal II een Vox Coelestis (vanaf c⁰) toegevoegd.

Hillegom, Sint-Jozef en Sint-Martinuskerk

Hoofdorgel

Bouwer: Valckx & Van Kouteren, 1953, voor de

O.L.V. van Altijddurende Bijstand te Rotterdam

Overplaatsing naar Hillegom, restauratie en uitbreiding:

Adema's Kerkorgelbouw, 2025/2026

Manuaal I (C–g³)

Holquintadeen	16 vt
Prestant	8 vt
Fluit Harmoniek	8 vt
Octaaf	4 vt
Speelfluit	4 vt
Octaaf	2 vt
Mixtuur	3–5 st
Cornet	3–5 st
Trompet	8 vt

Manuaal II (in zwelkast)

Baarpijp	8 vt
Bourdon	8 vt
Gamba	8 vt
Vox Coelestis (af c ⁰)	8 vt
Fluit Harmoniek	4 vt
Nasard	2 2/3 vt
Woudfluit	2 vt
Echo Trompet	8 vt
Basson-Hobo	8 vt
Tremulant	

Pedaal (C–f¹)

Prestant	16 vt
Subbas	16 vt
Zachtbas	16 vt
Octaafbas	8 vt
Gedektbas	8 vt
Koraal	4 vt
Bazuin	16 vt
Trompet	8 vt
Klaroen	4 vt

Koppelingen

I-II, P-I, P-II
I-II sub en super
P-II super

Stemming: evenredig zwevend

Toonhoogte: a¹= 440 Hz bij 17°C

Winddruk: 120 mm Wk (I), 130 mm WK

(II), 125 mm Wk (P en front)

Lisse, Sint-Agathakerk

De neogotische Sint-Agathakerk in Lisse werd gebouwd in 1902-1903 onder architectuur van J.H.H. van Groenendaal, een leerling van Pierre Cuypers. In 1914 werd hier een nieuw Frans-romantisch orgel in gebruik genomen, gebouwd door P.J. Adema & Zoon. Het naar ontwerp van Fr. W. Mengelberg in twee kassen gebouwde orgel, waarbij het grote venster achter het orgel werd vrijgelaten, telde 27 stemmen. Het kreeg op beide hoekdelen de voor Adema kenmerkende achthoekige torens met ieder 11 pijpen. Het orgel, met vrijstaande speeltafel, had pneumatische membraanladen volgens het systeem Nöhren. In de veertiger en vijftiger jaren van de vorige eeuw paste Hubert Schreuers het

orgel naar de smaak van de tijd aan door Hubert Schreuers. In 1962 en 1974 werden nog enkele wijzigingen doorgevoerd, waarbij ook de tractuur werd gewijzigd naar elektropneumatisch. In 1982 maakte men een begin van herstel onder advies van Ton van Eck. In 1993 werd een oude Vox Humana 8 vt van Devos toegevoegd aan het Reciet Expressief. In 2009 volgde, onder advies van Ton van Eck en Cees van der Poel en Rudi van Straten namens de RCE, een restauratie door Adema's Kerkorgelbouw. De laden werden volledig geres-taureerd waarbij nieuwe membranen werden aangebracht. Het Pedaal kreeg een nieuwe kegellade. Het elektrische deel van de tractuur is volledig vernieuwd en de nieuwe speeltafel werd uitgerust met een digitale setzerinstallatie.

Al het pijpwerk werd schoongemaakt en waar nodig hersteld, waarbij de oude strij-kers van het Groot Manuaal weer in ere werden hersteld. Ook werd de niet origi-nele mixtuur uit 1962 vervangen door een, zoals bij Adema gebruikelijke, mixtuur in salicionaalmensuur in een Progressio 2-5 sterk. Op het Reciet Expressief werd een geheel nieuwe Aeoline 8 vt geplaatst teneinde het totale strijkersensemble weer in evenwicht te krijgen. Eerdere ingekorte registers klinken nu weer op oude toonhoogte. Enkele latere toevoegingen aan de dispositie, zoals de Vox Humana 8 vt en de Sesquialter 2 st, werden nu als waardevolle uitbreiding aangemerkt en bleven behouden, evenals de in 1962 vervangen 4-voets registers van het Groot Manuaal.

Lisse, Sint-Agathakerk

Bouwer: P.J. Adema, 1914
 Restauratie: Adema's Kerkorgelbouw, 2009 - 2011

Groot Orgel (C-g³)

Principaal	16 vt
Bourdon	16 vt
Praestant	8 vt
Salicionaal	8 vt
Violon	8 vt
Fluit Harmoniek	8 vt
Holpijp	8 vt
Octaaf	4 vt
Roerfluit	4 vt
<i>Combinatieregisters:</i>	
Doublet	2 vt
Cornet	V st
Mixtuur	II-V st
Trompet	8 vt

Reciet Expressief

Violprestant	8 vt
Viola di Gamba	8 vt
Vox Coelestis	8 vt
Aeoline	8 vt
Bourdon	8 vt
Viola	4 vt

Fluit Harmoniek	4 vt
<i>Combinatieregisters:</i>	
Piccolo Harmoniek	2 vt
Sesquialter	1-2 st
Trompet Harmoniek	8 vt
Fagot Hobo	8 vt
Vox Humana	8 vt
Tremolo	

Pedaal (C-d¹)

Contrabas	16 vt
Subbas	16 vt
Openbas	8 vt
Gedekt	8 vt
Violoncel	8 vt
Openfluit	4 vt

Combinatieregisters:

Bazuin	16 vt
Trompet	8 vt
Klaroen	4 vt

Koppelingen

GO-RE, P-GO, P-RE
 Octave Grave GO-RE
 Octave Grave RE
 Octave Aigue P-GO

Overig

Combinatieregisters GO, RE en P
 Generaal Crescendo
 Sequenzer